

22. Шапар В. Психологічний глумачний словник. Х.: Прапор, 2004. 640 с.
23. Шинкарук В. Поняття культури: філософські аспекти. Феномен української культури: методологічні засади осмислення. К.: Фенікс, 1996. С. 8–61.

Savenko L. P.

THE ESSENCE OF ETHNO-CULTURAL OUTLOOK OF FUTURE TEACHERS
OF UKRAINIAN LANGUAGE AND UKRAINIAN LITERATURE

In the article the essence of ethno-cultural outlook of future teachers of Ukrainian language and Ukrainian literature is substantiated and also the ways of its development in the process of vocational training of future teachers in higher education institutions are determined. In general, the concept of human outlook is the subject of research in various fields of the humanities, in particular philosophy, psychology, cultural studies, pedagogy, from the standpoint of worldview and outlook.

In philosophy the worldview is understood to mean a system of components of a person's consciousness of a spiritual and practical nature, the uniqueness of the worldview as a form of human social consciousness lies in the elaborated positions regarding all the phenomena, processes and objects vital for the person.

The concept of worldview in psychology is understood as a set of views of man. Therefore, worldview is a form of human consciousness in the form of a system of its views the world around it, of which it is a part.

From the point of view of cultural studies, worldview is understood as the experience of a person, assimilated in unity with the cultural heritage of a particular people and integrated with the knowledge of the pearls of national art. Such experience helps to understand more deeply the literary, song, music, dance genres of world and national folklore, which reflects the cultural and historical path of the people; helps to understand his mentality, uniqueness; learn about the laws of nature and society.

Formation of worldviews, values, beliefs, moral principles of personality behavior should be carried out in the learning process. Philosophical, art, cultural and psychological and pedagogical training of the future teachers of Ukrainian language and literature is to create optimal pedagogical conditions for the synthesis and penetration of objective knowledge, as well as subjective their comprehension from pedagogical and personal perspectives.

Key words: Teacher of Ukrainian language and literature; ethno-cultural outlook; national mentality; professional training; human consciousness; worldview.

Дата надходження статті: «18» квітня 2019 р.

УДК 376.011.3-051:374.7

Самодумська О. Л.*

**ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПЕРЕВІРКИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ДО НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ В УМОВАХ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

У статті висвітлено результати добору діагностичного інструментарію перевірки формування готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих для проведення формувального етапу педагогічного експерименту й реалізації дослідно-експериментальної програми.

Розкрито сутність основних етапів його здійснення: на першому етапі визначено та проаналізовано основні компоненти, критерії, показники та рівні готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих; на другому етапі дібрано й обґрунтовано найбільш адекватні психолого-педагогічні методики; третій етап послугував для діагностичної апробації дібраних методик на малій групі студентів з метою їхньої корекції та подальшого застосування в проведенні формувального етапу педагогічного

*© Самодумська О. Л.

експерименту, визначено процедуру отримання результатів діагностування показників оцінок компонентів та готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти.

Структурними компонентами соціально-культурного феномену підготовки майбутніх викладачів до неформального навчання дорослих визначено й схарактеризовано такі: мотиваційно-ціннісний; інноваційно-когнітивний; професійно-діяльнісний; результативно-рефлексійний. До кожного компонента описані критерії, дібрано відповідний діагностичний інструментарій перевірки формування готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих. Розроблена процедура переведення балів кожної методики до єдиної шкали. У результаті експертного оцінювання отримані вагові коефіцієнти оцінювання кожного компонента.

До перспектив подальших розвідок віднесено розробку методичних рекомендацій за результатами перевірки впровадження дослідно-експериментальної програми формування готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти в процесі професійної підготовки в магістратурі.

Ключові слова: підготовка майбутніх науково-педагогічних працівників, неформальна освіта дорослих, формування готовності до навчання дорослих в умовах неформальної освіти, компоненти, показники, критерії, рівні готовності,

Підготовка майбутніх науково-педагогічних працівників до здійснення навчання дорослих у відкритому неформальному середовищі є важливим завданням сучасної освіти, зокрема освіти дорослих. Наші попередні дослідження [9] показали, що потреба такої підготовки назріла, є актуальною, й потребує спеціальних теоретико-методичних обґрунтувань та їх експериментальних підтверджень.

На діяльнісно-формульованому етапі (2014–2016 рр.) нами здійснено розробку дослідно-експериментальної програми й методики дослідження; розробку діагностичного інструментарію визначення рівнів формування готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти відповідно до критеріїв і показників; апробацію дослідно-експериментальної програми формування готовності в процесі професійної підготовки в магістратурі; проведення формульованого етапу педагогічного експерименту, відповідно до якого реалізовано дослідно-експериментальну програму з навчальної, позааудиторної роботи та виробничої практики магістрантів.

Базою для проведення формульованого педагогічного експерименту були Класичний приватний університет (м. Запоріжжя), Запорізький національний університет, Комунальний заклад «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Університет імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро), Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (м. Київ), Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Експериментальні групи було сформовано з магістрантів, які навчалися за освітньою програмою «Педагогіка вищої школи» у Класичному приватному університеті.

Мета статті – висвітлити результати добору діагностичного інструментарію перевірки формування готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих для проведення формульованого етапу педагогічного експерименту й реалізації дослідно-експериментальної програми.

Поняття «готовність майбутніх науково-педагогічних працівників» та поняття «професійна підготовка майбутніх науково-педагогічних працівників» щодо навчання дорослих в умовах неформальної освіти розглядаємо, як взаємопов'язані та взаємозалежні, що збагачують й уточнюють одне одного: готовність тлумачиться, як мета і результат процесу професійної підготовки майбутнього фахівця, а професійна

підготовка – як необхідна обставина формування його готовності [9]. Термін формування готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти ми розглядаємо, як педагогічно керовану взаємодію викладачів і студентів, спрямовану на набуття об'єктивно необхідних теоретичних знань, практичних умінь, професійно особистісних якостей, розвиток і саморозвиток ключових та спеціальних професійних компетентностей у процесі підготовки до ефективної навчальної діяльності з дорослими в умовах неформальної освіти.

Добір діагностичного інструментарію перевірки формування готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих для проведення формувального педагогічного експерименту й реалізації дослідно-експериментальної програми відбувався в три етапи. На *першому*, спираючись на отримані результати теоретико-організаційного та діагностично-констатувального етапів, визначено та проаналізовано основні компоненти, критерії й показники готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих та основні рівні формування цієї готовності в магістрантів. На *другому*, для вимірювання компонентів та їхніх критеріїв дібрано й обґрунтовано найбільш адекватні психолого-педагогічні методики. Для цього було реалізовано пілотний експеримент, який дав змогу перевірити сполучуваність цих методик та впевнитися у відповідності інструментарію визначеним показникам. *Третій етап* послугувався для діагностичної апробації дібраних методик на малій групі студентів з метою корекції та подальшого застосування в проведенні формувального етапу педагогічного експерименту. За його допомогою було визначено процедуру отримання результатів діагностування показників оцінок компонентів та готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти.

Уважаючи підготовку майбутніх викладачів до неформального навчання дорослих складним особистісно діяльним утворенням і складовою здійснення модернізації загальної професійної підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури, структурними компонентами цього соціально-культурного феномену нами визначено такі: *мотиваційно-ціннісний; інноваційно-когнітивний; професійно-діяльним; результативно-рефлексійним.*

Спрямованістю формування компонентів готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до неформального навчання дорослих пронизані всі складові здійснюваної дослідно-експериментальної програми підготовки, які зумовлюють інтенсивний розвиток духовного, професійного потенціалу, творчості й самотворення особистості майбутніх викладачів-андрагогів. Вони відображають сукупність їхніх особистісних якостей і здібностей, психологічних станів, ключових і спеціальних професійних компетентностей, необхідних для досягнення високого рівня професіоналізму для роботи з дорослими в умовах неформальної освіти.

Мотиваційно-ціннісний компонент сформованості готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до неформального навчання дорослих розкриває особистісне ставлення магістранта до цієї специфічної діяльності, виражене в цільових установках, інтересах, мотивах. Він передбачає наявність інтересу в студентів до педагогічної праці з дорослими, усвідомлення ними розширення меж свого професійного призначення задля задоволення сучасних освітніх потреб дорослих, визначення специфічних педагогічних цілей і завдань, вирішення яких призведе до ефективної викладацької діяльності в умовах неформальної освіти. На основі аналізу різних наукових позицій і загальнофілософських підходів основними критеріями сформованості мотиваційно-ціннісного компонента готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до неформального навчання дорослих нами виокремлено такі: пріоритетні сформовані ціннісні особистісні орієнтації, мотивація до педагогічної діяльності з навчання

дорослих в умовах неформальної освіти; професійна спрямованість на навчання дорослих; кар'єрно-матеріальна обізнаність.

Критерії *інноваційно-когнітивного* компонента сформованості готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до неформального навчання дорослих визначено, спираючись на когнітивний складник навчання дорослих в умовах неформальної освіти, який потребує від магістрантів дотримання андрагогічного підходу, знайомства з основами оволодіння нової професії «андрагог» та з розробленою в межах дослідно-експериментальної програми професіограмою цієї професії, нещодавно уведеної до Національного класифікатора професій. Опанування знаннями педагогічних особливостей інтеграційних процесів неформальної освіти сприяє розвиткові пріоритетних ключових і спеціальних професійних компетентностей майбутнього викладача-андрагога як провідного ресурсу, впливає на загальний розвиток освіти дорослих й українського суспільства загалом. Критеріями сформованості інноваційно-когнітивного компонента визначені такі: знанневий – андрагогіки, особливостей навчання дорослих в умовах неформальної освіти; креативність як здатність мислити творчо, знаходити нестандартні рішення, продукувати нові знання; пізнавальна активність і прагнення до педагогічних новацій; емоційна компетентність.

Професійно-діяльнісний компонент сформованості готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти виокремлено на основі порівняльно-аналітичного огляду попередньо здійсненого теоретичного дослідження, що стосується педагогічної діяльності та професійної підготовки майбутніх професіоналів неформальної освіти. Поєднання педагогічної та андрагогічної діяльності викладача вищої школи, безумовно, сприяє підвищенню ефективності викладання, посилює пізнавально-творчий його аспект, спонукає магістрантів до виявлення організаторських, лідерських якостей. Критеріями сформованості професійно-діялісного компонента визначено здатність організувати власну професійну діяльність з неформального навчання дорослих; комунікативність; толерантність; інформаційно-цифрова компетентність.

Результативно-рефлексійний компонент сформованості готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти зумовлює продуктивність їхньої спеціальної педагогічної діяльності до навчання дорослих в умовах неформальної освіти, передбачає рефлексивну спрямованість майбутнього педагога на самого себе, прагнення аналізувати свою роботу, бачити її сильні і слабкі сторони, шукати обґрунтовані шляхи професійного самовдосконалення. Це відображається в усвідомленості й адекватності самооцінювання і самоконтролю педагогічної діяльності й становить культуру її оцінювання. Критерії результативно-рефлексійного компонента: здатність до педагогічної рефлексії; здатність до самоосвіти й професійного саморозвитку; мобільність мислення; здоров'язбереження.

Сформовані базові критерії подано через конкретні показники, що комплексно уможливило визначення рівнів готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти (початковий, середній, високий) та стало підґрунтям для експериментальної роботи.

Відповідно до компонентів, критеріїв і показників підготовлено комплекс методик оцінювання сформованості готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти в процесі професійної підготовки, що інтегрує такі діагностичні інструменти: апробовані науковцями психолого-педагогічні методики вивчення особистості; авторські опитувальники; аналіз результатів освітніх творчих продуктів магістрантів під час аудиторної та позааудиторної діяльності тощо (табл. 1).

Застосування обраного діагностичного інструментарію дає великий розкид балів, що змусило нас розробити процедуру їх переведення до єдиної шкали. Ця процедура

ґрунтується на виведених формулах: мотиваційно-ціннісний компонент – $O_{МЦК} = \frac{A_1+A_2+A_3+A_4}{63} \cdot 100$, інноваційно-когнітивний – $O_{ІКК} = \frac{A_5+A_6+A_7+A_8}{189} \cdot 100$; професійно-діяльнісний – $O_{ПДК} = \frac{A_9+A_{10}+A_{11}+A_{12}}{273} \cdot 100$; результативно-рефлексійний – $O_{РРК} = \frac{A_{13}+A_{14}+A_{15}+A_{16}}{184} \cdot 100$.

Таблиця 1

Діагностичний інструментарій перевірки формування готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих

Компонент	Критерій	Застосовуваний діагностичний інструментарій	Бали
Мотиваційно-ціннісний	Пріоритетні сформовані ціннісні особистісні орієнтації	Методика ціннісних орієнтацій (Ш. Шварц) [4]	A ₁ ≤10
	Мотивація до педагогічної діяльності з навчання дорослих в умовах неформальної освіти	Методика «Мотивація навчання студентів педагогічного вузу» (С. Пакуліна) [7], адаптована	A ₂ ≤25
	Професійна спрямованість на навчання дорослих	Діагностика виявлення рівня професійної спрямованості студентів (Т. Дубовицька) [2]	A ₃ ≤18
	Кар'єрно-матеріальна обізнаність	Діагностика «Якорі кар'єри» (Е. Шейн) [12]	A ₄ ≤10
Інноваційно-когнітивний	Знаннєвий	Авторський тест	A ₅ ≤20
	Креативність	Діагностика «Ваш творчий потенціал» [1, с. 128–131]	A ₆ ≤54
	Пізнавальна активність і прагнення до педагогічних новацій	Анкета «Виявлення здатності педагога до саморозвитку» [1, с. 48]	A ₇ ≤75
	Емоційна компетентність	Методика «Емоційний інтелект (EQ)» (за Н. Холлом) [10, с. 41]	A ₈ ≤87
Професійно-діяльнісний	Здатність організувати власну професійну діяльність з неформального навчання дорослих	Шкала самоефективності (Р. Шварцер, М. Єрусалем) [13]	A ₉ ≤40
	Комунікативність	Діагностика комунікативних й організаторських схильностей (КОС 2) [10, с. 263–265]	A ₁₀ ≤1
	Толерантність	Експрес-опитувальник «Індекс толерантності» (Г. Солдатова) [8, с. 46–51]	A ₁₁ ≤132
	Інформаційно-цифрова компетентність	Методика «Моя інформаційна культура» [1, с. 111–115]	A ₁₂ ≤100
Результативно-рефлексійний	Здатність до педагогічної рефлексії	Діагностика педагогічної рефлексії (О. Калашникова) [6, с. 37–40]	A ₁₃ ≤34
	Здатність до самоосвіти й професійного саморозвитку	Самооцінка здатності до самоосвіти й саморозвитку особистості [6, с. 410–411]	A ₁₄ ≤63
	Мобільність мислення	Діагностика «Рефлексивність мислення» (О. Анісімов) [6, с. 35–37]	A ₁₅ ≤37
	Здоров'язбереження	Анкета «Здоровий спосіб життя» (І. Кенсицька) [5, с. 261–263]	A ₁₆ ≤50

Оцінка готовності майбутнього науково-педагогічного працівника до навчання дорослих в умовах неформальної освіти є комбінацією цих компонентів. Для отримання формули проведено експертне опитування викладачів, які працюють у неформальній освіті дорослих. Фахівцям було запропоновано визначити значущість кожного компонента (мотиваційно-ціннісного, інноваційно-когнітивного, професійно-діяльнісного і результативно-рефлексійного). Обробка результатів показала, що на перше місце викладачі поставили мотиваційно-ціннісний компонент, на друге – професійно-діяльнісний, на третє – інноваційно-когнітивний, і на останнє – результативно-рефлексійний. На підставі результатів опитування за формулами [11, с. 33] отримані вагові коефіцієнти кожного компонента. У результаті оцінка готовності обчислювалася за такою формулою: $O_g = 0,35 \cdot O_{мцк} + 0,22 \cdot O_{ікк} + 0,30 \cdot O_{пдк} + 0,13 \cdot O_{ррк}$.

Отже, розробка діагностичного інструментарію визначення рівнів формування готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти як складової діялісно-формуваального педагогічного дослідження, потребувала здійснення трьох етапів, кожний із яких взаємно пов'язаний і є логічним продовженням попереднього.

До перспектив подальших розвідок віднесено розробку методичних рекомендацій за результатами перевірки впровадження дослідно-експериментальної програми формування готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти в процесі професійної підготовки в магістратурі.

Література:

1. Діагностика успішності учителя / упор. Т. В. Морозова. Харків: Веста, 2007. 160 с.
2. Дубовицкая Т. Д. Методика диагностики направленности учебной мотивации. *Психологическая наука и образование*. 2002. № 2. С. 42-45.
3. Ильин Е. П. Психология общения и межличностных отношений. Санкт-Петербург: Питер, 2011. 576 с.
4. Карандашев В. Н. Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство. Санкт-Петербург: Речь, 2004. 70 с.
5. Кенсичька І. Л. Формування цінностей здорового способу життя студентів у процесі фізичного виховання: дис. ... канд. пед. наук: 24.00.02 / Нац. ун-т фізичного виховання і спорту України. Київ, 2017. 278 с.
6. Орлова И. В. Тренинг профессионального самопознания: теория, диагностика и практика педагогической рефлексии. Санкт-Петербург: Речь 2006. 128 с.
7. Пакулина С. А. Методика диагностики мотивации учения студентов педагогического вуза. *Психологическая наука и образование*. 2010. № 1. URL: <http://psyedu.ru/journal/2010/1/Pakulina.phtml>.
8. Психодиагностика толерантности личности / под ред. Г. У. Солдатовой, Л. А. Шайгеровой. Москва: Смысл, 2008. 172 с.
9. Самодумська О. Підготовка науково-педагогічних працівників до діяльності у неформальній освіті дорослих: реалії та перспективи. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: науковий журнал: Педагогічні науки* / гол. ред. Г. Є. Киричук, відп. ред. Н. А. Сейко. Житомир: Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка, 2018. Вип. 4 (95). С. 166–175.
10. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва: Изд-во Института Психотерапии, 2002. 490 с.
11. Черепанов В. С. Экспертные методы в педагогике. Пермь: ПППИ, 1988. 83 с.
12. Чикер В. А. Психологическая диагностика организации и персонала. Санкт-Петербург: Речь, 2004. 176 с.
13. Шварцер Р., Ерусалем М., Ромек В. Русская версия шкалы общей самооффективности Р. Шварцера и М. Ерусалема. *Иностранная психология*. 1996. № 7. С. 71–76.

Samodumska O. L.

DIAGNOSTIC TOOLS TO CHECK THE FORMATION OF READINESS OF FUTURE SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL WORKERS FOR ADULT EDUCATION IN NON-FORMAL EDUCATION

The article reflects the results of the selection of diagnostic tools to check the formation of readiness of future scientific and pedagogical workers for adult education for the formative stage of the pedagogical experiment and the implementation of the experimental program.

The essence of the main stages of its implementation is revealed: at the first stage the main components, criteria, indicators and levels of readiness of future scientific and pedagogical workers for adult education are defined and analyzed; at the second stage the most adequate psychological and pedagogical techniques were selected and justified; the third stage was for diagnostic testing of selected methods on a small group of students with a view to their correction and further use in conducting the formative stages of the experiment, the procedure of obtaining diagnostic results of performance evaluations of components of readiness of future scientific and pedagogical workers to the training of adults in non-formal education.

The structural components of the socio-cultural phenomenon of training future teachers for non-formal adult education are defined and characterized: motivational-value; innovative-cognitive; professional-activity; effective-reflexive. Before each component, the criteria are described, the appropriate diagnostic tools are selected to check the formation of readiness of future scientific and pedagogical workers for adult education. The procedure of transfer of points of each technique in a single scale is developed. As a result of expert evaluation, the weight coefficients of evaluation of each component are obtained.

The prospects for further research include the development of methodological recommendations based on the results of testing the implementation of the experimental program of formation of readiness of future scientific and pedagogical workers for adult education in non-formal education in the process of training in the master's degree.

Key words: training of future scientific and pedagogical workers, non-formal adult education, formation of readiness for adult education in non-formal education, components, indicators, criteria, levels of readiness.

Дата надходження статті: «17» квітня 2019 р.

УДК 37:81'373.7

Свиридюк В. П.*

**НАВЧАННЯ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ
З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Стаття присвячена пошуку шляхів оптимізації формування навичок навчання писемного мовлення німецькою мовою. У статті проаналізовано способи та методи, задіяні в процесі оволодіння письмовим мовленням іноземної мови, наводяться приклади інтерактивних вправ для навчання формулювання речень німецькою мовою та подається опис інтерактивних онлайн-вправ для застосування в навчанні спонтанного мовлення німецькою мовою, розглядається комплекс вправ для навчання письму з використанням різних онлайн-вправ та стратегій відповідно до особливостей психолінгвістичних механізмів письма. Переваги різних методів письма та приклади їх використання відображають зміст навчання письму на основі методології оцінної діяльності. Крім того, визначено етапи письмової майстерності студентів-філологів в умовах самотійної роботи.

У статті відображено результати самотійної письмової роботи студентів бакалаврів Національного лінгвістичного університету та проаналізовано сучасні стратегії навчання письма, схематично описано стратегії, що репрезентують три етапи цього виду мовленнєвої діяльності, а також підкреслена важливість поступового та систематичного використання

*© Свиридюк В. П.